

BURSALI LÂMÎ ÇELEBİ'NİN MÜNŞEATINDAN SEÇİLMİŞ FARŞA BEYİT VE RUBÂİLER

*Metin CEYLAN**

ÖZET

Lâmî'i Çelebi'nin münşe'atı hakkında müstakil olarak, bilimsel ölçüler içerisinde bir araştırma bu güne kadar maalesef yapılmamıştır. Ancak Lâmî'i Çelebi'yi edebiyat dünyamıza tanıtıcı nitelikte bazı çalışmalara rastlanmaktadır. Bunlar ise ancak edebiyat tarihi yönünden değerlendirilebilecek çalışmalardır.

Bu çalışmanın amacı çok zengin bir kaynak eser olarak değerlendirilen, Lâmî'i Çelebi'nin münşe'atından Farsça beyitlerin bir kısmını seçerek edebiyat dünyamıza kazandırmaktır. Bu çalışmada yüzlerce beyit içerisinde, gerek üslup gerekse mana yönünden dikkat çekici görünen beyitler seçilerek Türkçe anlamları verilmiştir. Beyitlerin geniş açıklamalarına girilmemiştir. Bunun yanı sıra Lâmî'i'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında da kısa bilgilere değinilmiştir.

Anahtar kelime: Lâmî'i, Münşe'at, Beyitler (Farsça)

ABSTRACT

There is no individual research on Lami Çelebi's book, münşe'at. There are only some studies to introduce Lami Çelebi to the literature world. These studies can only be put into the category of the history of literature.

This study aims to make known Lami's münşe'at, which is regarded as a very rich resource, to the reader by examining some of his Persian verses. Among hundreds of his versus, the ones which are special in terms of the meaning and style were selected. The Turkish translations of these verses are given in this study. Detailed explanations of them are not given. In addition there are some information about the life of Lami, his books and his literary style in this article.

Keywords: Lami, Münşe'at, verse (Persian verse)

* Öğretim Görevlisi, AKÜ Uşak Eğitim Fakültesi.

I. HAYATI

Lâmi'i, (Asıl adı, Şeyh Mahmut bin Osman bin Ali bin el-Nakkaş bin İlyas) (1472-1532): XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın birinci yarısında yaşamış, Divan edebiyatının tanınmış yazarlarından¹.

Türk edebiyatının büyük şöhret kazanmış bir mutasavvıf ve sanatkârı olan Lâmi'i Çelebi Bursalıdır. Doğum tarihi kaynaklarda zikredilmemekle birlikte 933/1526'da yazdığı "Şerefü'l-İnsan" isimli eserinin önsözünde 55 yaşında olduğunu söyler.² Ancak öldüğünde 60 yaşlarında olduğu bilinmektedir.³

Ailesi Bursa'nın ileri gelenlerindedir. Dedesi Ali Paşa, Timur tarafından genç yaşta Semerkand'a götürülür ve orada nakkaşlık öğrenir.⁴ Bursa'ya döndüğünde bu sanatını sürdürür ve başta Yeşil Câmî olmak üzere birçok Câmî ve mescitlerin süslemelerini yapar.⁵ İşlemeli eğer ilk defa Anadolu'ya Semerkand'dan Ali Paşa tarafından getirilmiştir.⁶

Lâmi'i, sanatkâr ve kültürlü bir ailedendir. Osmanlı imparatorluğunun başlıca kültür merkezlerinden olan Bursa'da yetişmiş ve bütün yaşamı orada geçmiştir.⁷ Bursa'da bulunmakta olan değerli âlimler, Molla Ahaveyn ve molla Çelebi Hasanzâde'den dersler almıştır. Kaynaklarda gençlik yılları ve eğitimi hakkında fazla bilgi olmamasına rağmen, eserlerinden iyi bir medrese tahsili gördüğü anlaşılmaktadır.⁸ Lâmi'i'nin yapıtlarından Muradiye medresesine gittiği, "sarf ve nahiv" den "aruz ve kafiye" ye kadar çeşitli bilgileri, şeriat bilimlerini iyice öğrendiği, dönemin iki önemli dili Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği anlaşılmaktadır.⁹

Lâmi'i gençlik yıllarında zâhirî ilimlerin ve medrese kültürünün tesiri altında kalmıştır. Daha sora Nakşibendi tarîkati şeyhlerinden "Emir Sultan" diye tanınan Seyyid Ahmed Buhârî'ye büyük hürmet ve hayranlık duyarak Nakşibendi tarîkati müritlerinden olmuştur.¹⁰

¹ Nuran TEZCAN, *Bursalı Lâmi'i Çelebi*, Türkoloji Dergisi. Ankara Üniv. Basımevi. Ankara 1979, s. 305.

² Hamit Bilen BURMAOĞLU, *Lâmi'i Çelebi'nin Divanından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kaynak Eserler Dizisi: 25, Erzurum, 1988, s.1.

³ Mecdi, Şakaik Tercümesi, İst., 1269, s. 431; Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmani*, Matbaa-i Amire, 1311, 4. cilt, s.86.

⁴ İsmail Belîğî, *Şakâyık-ı Numaniye* s.177, s.431.

⁵ Nuran TEZCAN, *a. g. m.*, s. 306.

⁶ Nuran TEZCAN, *a. g. m.*, s. 306.

⁷ İsmail Belîğî, *Şakâyık-ı Numaniye* s.431; s.177, Bursa Kütüğü s. 146.

⁸ Salih GÜLERER, *Bursalı Lâmi'i Çelebi / İbret-Nüma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv. Sosyal Bil. Enst., Ankara1988, s. 6.

⁹ Nuran TEZCAN, *a. g. m.*, s. 306.

¹⁰ A.Karahan, *İslam Ans. C.7*, s. 11.

Lâmi'i Çelebi'nin genç yaşlarda evlendiği zannedilmektedir. İslâm Ansiklopedisi Lâmi'i hakkında Bursa'daki sicil kaynaklarını vermektedir. Bu kaynaklarda eşinin ismi Huma Hatun olarak geçmektedir. Ayrıca Abdullah, Ahmet Çelebi ve Mehmet Çelebi isminde üç oğlu ile Safiye Hatun isminde bir kızı vardır.¹¹

Lâmi'i 938/1532 yılında ölmüştür.¹² Öldüğünde 60 yaşlarındadır.¹³ Âşık Çelebi tezkiresinde ölüm tarihi 940 olarak verilirse de bu doğru değildir. Çünkü öteki bütün kaynaklarda ve ölümüne düşürülen tarih beyitlerinde ölüm tarihi 938 olarak verilmiştir. Lâmi'i'nin mezarı Bursa, Hisar semti, (Tophane yakınlarında) şimdiki Satı caddesi ile Bedizci sokağının kesiştiği köşede bulunan dedesi Nakkaş Ali Paşa mescidindedir.¹⁴

II. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Lâmi'i Çelebi'nin edebî kişiliği, hayatı dolayısıyla belirttiğimiz, XVI. yüzyıl kültür merkezlerinden biri olan Bursa'da, Nakşibendî tarikatine intisabından sonra, tasavvufî bir düşünce içinde teşekkül etmiştir. Çeşitli türlerde ve mevzularda birçok eser vermiş bir sanatkârdır. Nesir sahasında ve bilhassa yaptığı tercüme ve te'lif eserleriyle şöhret bulmuştur. Molla Câmî'den yaptığı tercümelemlerle haklı olarak "Câmî-i Rûm" unvanını almıştır. Latîfî: "Bu devr şu'arâsından ve şu'aranun fuzalâsındandır... Lâkin bu cümleden fenn-i inşâda mâhir idi... Te'lifâtı cihetinden ana Câmî-i Rûm demişlerdir." derken¹⁵, kendisi de bunu şöyle ifade eder:

Camî-i Rûm u mürid-i pey*-i c<mem L<mi' i
İsterem Şimdi |avaf itmek _orasan illerin

Âşık Çelebi onun şiiri hakkında: "Nazmun enva-ı fûnûnında yani gazeliyât ve kasâyid ve mukte'ât ve mu'ammâ ve lûgat ve hezde mütefennindir..."¹⁶ der. Bursalı Mehmet Tâhir: "Boş vakit geçirmeyen kalem sahiplerindedir,¹⁷ demek suretiyle eserlerinin çokluğuna dikkat çeker. Riyazi; "Lûgat-guyluk ile şöhret-şi'ardur"¹⁸ diyerek kanaatini söyler. Sehibeg; "gazeliyât-ı eş'arı çok"¹⁹ şeklinde kısa bir cümle ile bahseder.

Molla Câmî'nin kuvvetle etkisi altında kalan yazar onun şiirlerindeki incelik ve edebî gücü kendi yapıtlarına da aktarmıştır. Bilgin, erdemli ve

¹¹ A.Karahan, *İslam Ans.* C.7, s. 11.

¹² Aşık Çelebi yk. 156a.

¹³ Aşık Çelebi yk. 156a.

¹⁴ Nuran TEZCAN, *a. g. m.*, s. 309.

¹⁵ Latîfî, *Tezkire*, Süleymaniye ktp., Lala İsmail, 313 125 yk.

¹⁶ Aşık Çelebi, *Meşairü'ş-şu'ara*, Atatürk Üniv. Ktp., TY 2406, 365 yk.

¹⁷ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Yaylacık Matbaası 1972 c.2 s.215; H.Bilen BURMAOĞLU, *a.g.e.* s.8.

¹⁸ Riyâzî, *Tezkire*, Nuruosmaniye ktp., No:3724 s. 127.

¹⁹ Sehi Beg, *Heşt-Bihîşt*, Ayasofya ktp., 3544 s. 48 a-b.

mutasavvıf bir yazar olarak çevresinin de saygınlığını kazanmış olan Lâmi'i, Divan edebiyatının anlatım yönünden olgunlaşmasında ve içerik yönünden zenginleşmesinde önemli katkıları olmuştur. Şehr-engiz, Letâ'if-nâme, Nefsü'l-emr-nâme gibi konu yönünden sosyal ve yerli özellikler taşıyan yapıtları da vardır.²⁰

Edebiyat tarihlerinde: Vasfı Mâhir; "Devrin en olgun ve bilgili adamlarından, en çok eser yazarlarından daha çok nesir hâlindeki eserleriyle tanınmış olmasına rağmen divan sahibi, geniş, kudretli bir şâirdir"²¹ cümleleriyle vafeder.

Böylece Lâmi'i'nin divan şiirindeki yeri tespit edilmiştir. XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu, askerî ve idarî bakımlardan olduğu gibi, sanat hadiseleri bakımından da zirvededir. Büyük san'atkârların yetiştiği böyle bir muhit içerisinde Lâmi'i Çelebi'den az bahsedilmesi tabii karşılanmalıdır. Çünkü bu asırda; Zafî, Bakî, Taşlıcalı Yahya, Hâkânî gibi büyük şahsiyetler yetişmiştir.²²

III. ESERLERİ

Manzum Eserleri

Maktel-i İmam Hüseyin

Hz.Ali'nin oğlu Hz.Hüseyi'nin Kerbelâ'da Muaviye taraftarlarınca korkunç bir şekilde öldürülmesi olayını duygulu bir anlatımla dile getiren ve Hz. Peygamber soyunu öven bir eserdir.

Salaman u Absal

Bu mesnevi Yavuz Sultan Selim'e sunulmuştur. Yazılış tarihi belli değildir. Molla Câmî'nin aynı adlı eserinden çeviridir. Lâmi'i başka hikâyeler de ekleyerek anlatımını zenginleştirmiştir.

Şem u Pervane

Şem ile Pervane arasında geçen Alegorik bir aşk hikâyesidir. Şirazli Ahlî'nin aynı adlı mesnevisinden çeviridir.

Guy u Çevgan

Yazıldığı tarih belli değildir. Kanunî Sultan Süleyman adına yazmıştır. Arifi'nin aynı adlı eserinden esinlenerek yazmıştır. Guy ile çevgan arasındaki ilişkiye dayanan alegorik ve sonunda tasavvufileşen bir aşk hikâyesidir.

²⁰ N.TEZCAN, *a.g.e.* s.311.

²¹ Kocatürk, Vasfı Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Devlet Kitapları, 8. fasikül s. 601.

²² H.Bilen BURMAOĞLU, *a.g.e.* s.8.

Ferhad u Şirin

Ferhad-name ya da Hüsrev ü Şirin adlarıyla da bilinen bu mesnevi 918/1512 tarihinde yazılmış ve Yavuz Sultan Selim'e sunulmuştur. Mir Ali Şir Nevâ'î'nin aynı adlı mesnevisinin Türkçeye çevirisidir.

Vamık u Azra

Unsurî'nin aynı adlı mesnevisinin çevirisidir. Çin padişahının oğlu Vâmık ile çok güzel bir kız olan azra arasındaki aşk konu olarak işlenmiştir.

Lugat-ı Manzume

Kimi nushalarda adı Tuhfe-i Lâmi'i olan bu eser Farsça-Türkçe manzum bir sözlüktür. 12 yaprak, 172 beyittir. Aruz ölçüsünün bahirlerine göre düzenlenmiş bölümlerden oluşmaktadır.

Şehr-engiz

Kanunî Sultan Süleyman'ın Bursa'ya geleceği haberi üzerine padişaha Bursa'yı tanıtmak amacıyla yazılmış telif bir yapıttır.

Divan-ı Eş'ar

Divanın başında şiirin erdemlerinden bahseden bir önsöz bulunmaktadır. 5 defter üzere düzenlenmiştir.

Vis ü Ramin

Yaşlılık dönemi yapıtlarındandır. Mesnevi, konusunu Vis ile Horasan padişahının oğlu Ram'ın arasındaki aşk hikâyelerinden almaktadır. Öteki mesnevilerinde olduğu gibi burada da gerçek aşk, ilahî aşka dönüşür.

MENSUR ESERLERİ**Şevâhidü'n-nübüvve**

Molla Câmî'nin Şevahidü'n-nübüvve li takvîyeti'l-ehl-i fütûh adlı bir mukaddime ile 7 "rükn" ve "hâtîme" den oluşan Farsça siyer kitabının çevirisidir

Nefahatü'l-üns Tercümesi

Molla Câmî'nin, zamanına yetiştiği evliyanın menkıbeleriyle "arifâne" sözleri üzerine Farsça olarak yazdığı aynı adlı eserin Türkçeye çevirisidir.

Risale-i tasavvuf

Lâmi'i'nin bu kitabı üzerine kaynaklarda hiçbir bilgi verilmemektedir. Yalnız Şerefü'l insan'ın ön sözünde adının geçtiğini biliyoruz.

Hüsn ü dil

Fattâh-i Nişâburî'nin aynı adlı mesnevisinin Türkçeye çevirisidir. Tasavvufî ve alegorik bir hikâyedir. Manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır. Yavru Sultan Selim'e sunulmuştur. Gençlik çağında yazdığı bu kitapta Emir Ahmed Buhârî'ye olan saygı ve bağlılığını belirtir.

Münazara-i Bahar u Şita

Kaynaklarda Bahar u Hazan adı ile de geçen bu eser, Sultan olarak düşünülen "bahar" ve Şehriyar olarak düşünülen "kış" arasındaki durumu temsili olarak hikâyeler eden, sanatlı bir münazaradır. Manzum-mensur karışık olarak yazılmış telif bir çalışmadır. Lâmi'i, burada Bursa'da geçen yaz ve kış mevsimlerini canlandırmaktadır. Kanunî Sultan Süleyman adına yazılmıştır.

Şerh-i Dibace-i Gülistan

Şirazlı Şeyh Sadi'nin Gülistan adlı mesnevisinin önsözünün Türkçe açıklamasıdır. II.Bayazıt devrinde yazılmıştır. 1504'te tamamlanmıştır.

Menakibbu Üveysi'l-Karani

Din ulularından olan Üveys-i Karani'ye ait menkibeleri konu alan bir eserdir.

İbret-Nüma

Abdullah Yafi'i, İbn-i Fâris, Abdulkadir Geylani, Muhiddin-i Arabî, Hoca Bahâu'd-din Nakşibendî ve bunlar gibi büyük şeyhlerin kitaplarından yararlanılarak toplanmış menkibeler ve ahlâki hikâyelerleri içeren bir eserdir. Dili oldukça sadedir. Halk için yazılmış ve çok okunmuştur.

Şerefü'l-insan

Resailü İhvani's-safa adlı Arapça büyük yapıtın birinci risalesi olan "İnsanın hayvanlarla münazarası" adlı makalenin Arapçadan Türkçeye serbest bir çevirisidir. Kanunî Sultan Süleyman adına 1527'de yazılmıştır. Mensur bir eser olmakla birlikte yer yer manzum bölümler de vardır. Ayet ve hadislerden parçalar alınmıştır.

Hall-i Muamma-yı Mır Hüseyin

Mir Hüseyin Nişaburî'nin 99 Esma-ı Hüsnâ hakkındaki yüz beytinin Türkçe açıklamasıdır. Kanunî Sultan Süleyman adına yazılmıştır.

Leta'if-name

Lâmi'i kişiliği bakımından hezel ve hicve de yöneliktir. Leta'f-nâme genellikle Bursa'ya ait yerli fıkraların toplandığı orijinal bir eserdir. Yazarın

bu alanda da başarılı olduğunu gösteren bu fıkralar, onun kişiliği ve sosyal yaşamı yönünden önemlidir.

Münazara-i Nefs ü Ruh

İncitmeden güldüren eserler arasında sayılan bu risale, kaynaklarda Münâzara-i İns ü Cân, Nefsü’i-Emr-nâme adlarıyla da geçer.

M.Fuat Köprülü, bu tür eserlerin “eski hayatı, telâkkîleri, âdetleri hatta kıyafetleri anlatması bakımından önemli olduğunu söyleyerek, XVII. yüzyıl hezercilerinin Lâmi’i’den etkilendiğini belirtir.

Münşe’ata dair

Lâmî’i’nin münşe’atı kaynaklarda; Münşe’at-ı Lâmi’i, Münşe’at-ı Mahmud Efendi; olarak geçmektedir. Şerefî’l-İnsan’da Lâmi’i eserinin adını Münşe’at-ı Mekâtib olarak kaydetmiştir.²³

Münşe’at-ı Mekâtib, Birçok İran ve Arap yazarlarının şiirleriyle süslenmiş, oldukça ağır ve süslü bir anlatımla yazılmış mektupları içermektedir. Nisâbü’l-Belâğa adıyla da bilinen bu eser Lâmi’i’nin hayatını yansıtan bir kaynak niteliğindedir. Münşe’at, Emir Ahmet Buharî’ye yazılmış bir mektupla başlar. Sadrazam İbrahim Paşa’ya, devrin diğer devlet büyüklerine ve ileri gelenlerine yazılmış 23 mektup bulunmaktadır. Bu mektuplarda, Emir Ahmet Buharî’ye ve Sadrazam İbrahim Paşa’ya büyük bir saygı ve bağlılık duyduğu anlaşılmaktadır.

Bilinen yazmaları:

Ankara, DTCF ktp İsmail Saib 1/40

Ankara, Milli ktp. A 736/2 (Tercüme-i Salaman u Absal ve Münşe’at)

Bursa, İl Halk ktp. Genel 1527, Haraççıoğlu 938

Tokapı Sarayı Müzesi 1289 H.707

İstanbul Üniv. Ktp. TY no:860, 1911, 3180, 3204

Süleymaniye ktp. Esad Ef. No: 3316, 3317, 3890²⁴

Şâirliği ve Münşe’attan Derlenen Şiirler

Kırkı aşkın eserinin yanı sıra bir de divanı bulunan Lâmi’i, şiir söyleme vadisinde de salâhiyetle kalem oynatmış, güzel şiirler yazmıştır. Bu sahada kırk yıl kadar çalışmış, kendi ifadesine göre, birbirinden güzel eserler meydana getirmiştir.

Lâmî’nin şiir anlayışı XVI. yüzyılda en üst seviyeye ulaşmış, klâsik bir mahiyet arz eden divan şiiri anlayışından farklı değildir. O işe söz ile

²³ H.Bilen BURMAOĞLU, *a.g.e.* s.19.

²⁴ N.TEZCAN, *a.g.e.* s.327-328.

başlamış, sözün tarihi bir gelişmesini, bilhassa İslâmî düşünce esaslarına göre, anlattıktan sonra, düz yazı ile nazımın mukayesesini yapmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi şâir, nazım ile nesri bir arada izaha çalışmıştır. Ona göre, insanın vazgeçilmez unsuru ve malzemesi düz yazıdır, şiirin ise nazımdır. Lââmî'nin düşüncesine göre, düzyazı (nesir) ne kadar güzel söylenmiş olursa olsun, (kelâm-ı mevzun) nazm kadar tesirli olamaz. Nazım ve nesir arasındaki bu nüansı belirttikten sonra, şiirin muhtevasının neler olabileceği hususlarını izah eder. Fuzulî'nin "ilimsiz şiir temelsiz divar gibi olur" görüşünü paylaşır. Şiirin âlim ve fâzıl şahsiyetler elinde kıymet kazanacağını söyler.²⁵

Lââmî'i, şiirin bir gayeye matuf olarak söylenmesi gerektiğini ifade eder. Mesneviler birer efsane gibi görünseler de, bir hakikatı ortaya koymak, herhangi bir değer hükmüne zemin hazırlamak maksadıyla yazıldıklarını gözden uzak tutmamak gerektiği üzerinde durur. Görülüyor ki Lamî'i, şiiri bir gaye olarak değil de bir vasita olarak telâkki etmekte ve bu anlayışla şiir söylenmesini öğütlemektedir.

Lââmî'i, şiir hakkındaki görüşlerini açıklarken daima, sanatlarında zirveye ulaşmış şâirlerin düşüncelerine müracaat eder. Meselâ bunlar arasında; Hassan b. Sabit, Şeyh Nizami, Molla Câmî, Mevlâna Celaleddin-i Rumî, Sa'dî-i Şirazî, Kemal Hücendî, Hâfız-ı Şirazî, Irâkî, Nevî'î gibi şahsiyetleri saymak mümkündür.

Metin

Cev<hir-i nu"at-ı r>-yı <n *a||ı pür-q<1

Çü "a|reh<-yı meyest ü çik!de ez-leb-i y<r

Benlerle dolu onun yüzünün çizgileri ve simasındaki zümrütvari noktalar, sevgilinin dudağından damlayan şarap katreleri gibidir.

=b-ı hayv<n! ki İskender be-t<r!k! ne yaft

Der-sev<d-ı ha||-ı <n mektub-ı mu{mer y<ftem

Zi-iştüy<"-ı lafz-ı güher-i b<reş <n mektub-r<

G<h der-dil g<h ber-leb g<h ber-ser y<ftem

Ebedi yaşam suyunu aramada İskender bile yolunu kaybetti. Ben ise onun karanlık yollarında sırlarla dolu, esrarengiz bir mektup buldum.

²⁵ H.Bilen BURMAOĞLU, a.g.e. s.9.

*O mektubun cevher yüklü lafzının lezzetini,
bazen gönlümde, bazen dudağımda, bazen de zihnimde
hissettim.*

A"l ez-neş<|-1 müjde be-c<n burd n<geh<n
 Ki <*ir-dilem be-arz>-y1 *îşten-res!d
 C<n n!z goft şükr-i _üd<-r< hez<r b<r
 Ki <nçi ez-_üd< *<ste b>dem be-men res!d

*Akıl müjdenin sevincinden nerde ise ölümle
 burun buruna geldi. Nihayet gönlüm sonunda dileğine
 kavuştu*

*Ruhum ise şöyle dedi:"Allah'a binlerce şükürler
 olsun" çünkü uzun zamandır Allah'tan dilemekte
 olduğum muradıma nail oldum.*

Y<r<b pen<h-1 hal"-1 cih<neş tu-kerde
 Ender-pen<h-1 *!ş bih d<r-1 in-pen<h-r<

*Rabbim, cihandaki tüm mahlukatı ancak sen
 koruyup gözetmekte. Senin himayen altında
 bulunmak bu dünyadaki her türlü korumadan güzeldir.*

;en!de-em ki so*en-i *oş ki p!r-i Ken`an goft
 Fir<"-1 y<r ne <n m!-koned ki be-tev<n goft

*Kenan elinin pirinin, güzel bir söz söylediğini
 işitmiştim. Onun sevgiliden uzaklaşmaya sebep
 olacak bir söz söylemesi mümkün değildir.*

B!r>n ez-`alem-i qarfest c<n-1 *urde-b!n<n-r<
 Be-ğamze s>-yi yek-diğer qik<yet-h<-y1 pinh<n!

*Ermiş kişilerin ruhlarının, bu Şehadet
 aleminden (görünen alemden) ayrılmaları, diğer bir
 aleme, (ğayb alemine) esrarengiz hikayelerlerle
 dolu bir aleme yönelmeleridir.*

İn-hem<n bülbül-i *oş-g>st ki der-b<ğ-1 vis<l
 S<lh< ber-gül-i ru*s<r-1 şum< m! n<l!d

*Bu bülbül, visal bağında güzel sesiyle öten
 aynı bülbüldür. Yıllardır sizin gül yanağınızda
 feryad u figan etmektedir.*

D!de r<{! ne m!-şevved be-*ay<l
 Dil "an<`at ne m! koned be-qaber

*Göz hayala razı olmaz. Gönül ise sevgiliden
gelen habere kanaat etmez.*

Ez-heme `acz ü n!st! ma|l>b est

Hest! vü tev<bi` zi-m< mesl>b est

În-ost be-d!d <mede der-~>reti-m<

În-"udret ü fi`l ez-<n be-m< mens>b est

Biz her Şeye karşı tam bir istiğna ile, acizlik ve yokluğa talibiz. Dünyalık ve hizmetlilere sahip olmak bizden tecerrüt etmiştir..

Bizim suretimizde tezahür eden odur. Ondan gelen bu kudret ve fiil, bize mensuptur.

Env<-`ı `at< gerçi _üd< m! ba*Şed

Her ism `a|iyye-i cüd< m! ba*Şed

Der her nefes <n-ha"! "at-i `<lem-r<

Yek ism-i fen< ve yek be"< m! ba*Şed

Her türlü nimeti Allah ihsan eder. Her bir isim onun mümtaz bir hediyesi olarak bağışlanır.

Her bir nefeste, kainatın o gerçeğini, bir fena ve beka ismi olarak ihsan eder.

`AŞ"est ve bes ki der-du cih<n cilve m! koned

G<h ez-lib<s-ı \$<h g<h ez-kisvet-i ged<

İki dünyada da insanları kendisine meftun eden ancak aşktır. Bu aşk bazen padişah makamında, bazen de köle kisvesinde kendini gösterir.

Ez-der>n Şev <Şin< ve ez-b!r>n b!g<ne ŞeveŞ

În-çön!n z!b< rev!\$ ki m! yuft<d ender-cih<n?

Sen her türlü eşyanın mahiyetine derinlemesine vakıf ol ve insanları dış görünüşlerine göre değerlendirme. Bu türlü güzel davranışı dünyada kim elde edebilir?

Nab{-ı `aŞı" b!-edeb ber-m! cehed

_!Şten r< der-kef-i Şe* m! cehed

Aşığın nabzı edepsizce atıp durunca, o kendini hemen Şeyhin himayesine atar.

Çü n!st qamd-i zeb<n Şerq-i q<l-i dil-kerden

Zeb<n çer< nehem ez-*<me der-deh<n-ı dev<t

Dil için, gönlün halini Şerh etmek gibi bir hamd yoktur. Kalemde müteşekkil dilimi ne diye mürekkebe batırayım.

Felek be-merdum-i n<d<n dehed zim<m-ı mur<d

Tev<qül-i d<niş ve fa{l! hem!n gun<het bes

Felek, hacetin dizginini, cahil insanların eline verdi. Bilgili ve faziletli kişilerin halleri de günah olarak bundan farklı değildir.

Y<r-ı ru*s<r nü*uft est pes-perde-i n<z

=h eğer b<d-ı sab< perde-guş<y! ne koned

Sevgilinin yanağı, naz perdesinin arkasına saklanmıştır. Eğer sabah rüzgarı bu perdeyi kaldırmazsa halimiz perişandır.

Ber<-yi dost<n c<n-r< fed< kon

Vel!kin dost ez-düşmen cüd< kon

Ki b<şed dost-i <n y<r-i _üd<y!

Dileş r>şen be-n>r-ı <şin<y!

Dostların için canını feda eyle. Ancak gerçek dostla düşmanı da birbirinden ayır. Çünkü hakiki dostlar, Allah'ın sevdiği kişilerdir. Allah'ın marifetine vakıf olduklarından dolayı, kalpleri pırıl pırıldır.

Ger ne b!ned be-r>z u Şeb perre-i çeşm

Çeşme-i <fit<b-r< çi gün<h

Gözü perdelenmiş insan, gece ve gündüz görmüyorsa, güneş ışınlarının bunda ne günahı var.

Ey bes< ims<k kez inf<" bih

M<l-ı Qa"" r< cüz b!-emr-i Qa"" medih

Ey dünya malına sarılan cimriler topluluğu, şunu bilin ki infaktan bile güzel olan bir şey vardır, o da şudur. Allah'ın malını onun emrinin dışında bir yere harcamamaktır.

B!-edeb tenh< ne *od r< gerd!d

Belki <teş der-heme <f<" zed

Hayasızla, yalnız başına tenhada bulunmamaya dikkat et. Olur ki ateş her tarafı yakıp kül eder.

Der "abr-i qarf def!n b>d peyker-i so*en

Qa" be-her midhat-ı tu zı-ma`n< rev<n nih<d

Söz bedeni harf kabrinde gömülüydü. Allah, senin her bir övgüne karşılık ona,manadan bir ruh ilka etti.

Men çi g>yem yekregem huşy<r n!st

Medq-i <n y<r! ki mixleş y<r n!st

Ben kendimden başka ayık olmadığını nasıl söyleye bilirim, zira öyle bir yari övmekteyim ki onun benzeri yoktur.

Ber-şem`d<n-ı dil z<n- şem`-rev<n nih<dend

T< d!den-i ra*t r< ne b>d cih<t-ı h<yil

Gönül kandiline sevgilinin kandilinden ruh üflediler. O vakit gözün eşyayı görmesini engelleyen bir mania yoktu.

Çend<n be-rüzg<r me-r< mühlet-i arz>st

Kez q<k-i <st<n-ı tu çeşmem şeved mün!r

Senin eşiğinin tozundan, gözüme bir parıltının yansması için, yıllar, benim bu isteğime karşılık ne kadar uzun mühlet verdiler.

_>y-i bed der-|abi`at! ki nişest

Ne reved cüz be-va"t-i merg ez-dest

Kötü huy bir insanın karakterine yerleşti mi, ölünceye kadar o huy insandan gitmez.

Vef< konem ner be qayyem eğer cef< b!nem

Ki der-|ar! "at-i m< k<fir!st renc!den

Eziyet görsem de yaşadığım müddetçe vefalı olurum, çünkü bizim yolumuzda (tarikatımızda) incitmek, kafirlik olarak telakki edilir.

Ferd< ki p!ş-g<h-ı qa"! "at şod be-d!d

;ermende reh r> ki `amel ber-moc<z kerd

*Hakikatin önderi olarak kabul edilen bir Şahsı
gördüğünde, onun yanında edeple yürü ki, amelin
doğru olsun.*

Dil ki <yine-i env<r-ı il<h! b<şed

Key girift<r-ı eb<|!l u dev<h! b<şed

Allah'ın nurlarının tecelli ettiği ayine olan gönül, nasıl batıl ve müşkil işleri celbeden bir yer olur.

Çün zi-*ad be-guzeşt za*m-i t!ğ-i düşmen ber-dilem

_>n-i dil <med siy<h u r!*t ez-n>k-i "alem

Düşman okunun gönlümde açmış olduğu yara son haddine varınca, kalbimin kanı, siyah bir mürekkep olarak kalemimin ucuna döküldü.

M< dermey<n-ı seng-i mel<met sel<met!m

G>y< ki sengh<-yı mel<met qis<r-ı m<st

Biz, eleştiri taşları arasında huzurluyuz. Kınama taşları, adeta bizim sığınağımız haline gelmiştir.

Qal" çün r>z-ı cez< n<me-i a`m<l <rend

Ra"am-ı mühr-i tu ber-safqa-i c<n-ı m<-r< bes

İnsanlar, ceza günü gibi kendi amel defterlerini getirmekteler. Bizim ruhumuzun sahifelerinde, senin mührünün rakamının bulunması bize yeter.

Genc!st va~l-ı y<r ki `<lem-i |ılsım-ı >st

Her kes ki y<ft qükm-i sa`adet be-ism-i >st

Kainatın tılsımı olan sevgiliye kavuşmak, bir hazinedir. Gerçek saadeti elde eden kişi ise, onun ismine mazhar olmuş olur.

`A"l m!-*<st ki ez-<n şu`le çer<ğ! g!red

Ber"-i ğayret be-dırahş!d ü cih<n ber-hem zed

Akıl ondan(Haktan) alacağı bir şule ile bir ışık yakmak ister ki gayret şimşeğini parlatsın ve kainatı onunla aydınlatsın.

Fer<m>şem mekon ma"~>dem <nest

Fer<m>ş! ne şart-ı dost<nest

Bana onu unutturma, Çünkü maksadım odur.
Dostluğun Şartı ise unutmamaktır.

Seg-i esq<b-ı kehf r>z! çend

Pey-i n!k<n girift merdum Şod

Eshab-ı Kef'in köpeği, birkaç gün salihlerin
izini takip edince insan oldu.

Men ez-b!g<neg<n herg!z ne n<lem

Ki b<-men herçi kerd <n <şin< kerd

Beni tanımayanlardan Şikayetçi değilim. zira,
bana ne yaptıysa tanıdıklarım yaptı.

Ger vi~<l-i y<r neb>d b<-*ay<leş hem *oŞem

_<ne-i derv!Ş-r< Şem`! *oŞ ez-meht<b n!st

Yare kavuşmuş olmasam da onun hayaliyle ben
yine mutluyum. Dervişin hanesindeki bir mum,
mehtaptan güzel değildir.

İn du`ay!st ki ber-evc-i felek n<-refte

KonedeŞ fey{-i il<h! be-"ab>l-i isti"b<l

Feleğin burcuna ulaşmayan bu mütevazi dua,
feyz-i ilahi tarafından kabule-karin olur

So*en-senc ü so*en-s<z u so*en-d<n

Tev<r!h u "ı~a~-r< kerde bost<n

Ölçülü konuşanlar,engin bilgilerini güzel
sözlerle ifade edenler, hikayelerlerde geçen
serüvenleri, güzel bir bahçeye çevirirler.

Ne be-man~ıb b>d bülend! merd

Belki man~ıb b>d be-merd-i bülend

Makam,mevki insanı yüceltmez, bilakis ulvi
insanlar, makam ve mevkileri yüceltirler.

Pürs!den-i Şikeste-dil<n ehl-i fa{l-r<

No"~<n-ı fa{l n!st kem<l-i siy<detest

Kalbi kırık olan insanların faziletli kişileri
sorgulamaları, fazilet noksanlığı değildir,
erdemliliğin kemalidir.

Mecn>n der-<y!ne ruh-i *od d!d q<l kerd

Misk!n sev<d-ı |urra-i leyl! *ay<l kerd

Mecnun aynada kendi ruhunu gördü, Hakkın marifetine vakıf oldu. miskin, Leyla'nın kakülünün siyahlığını hayal etti.

Ne der-her so*en-baqx kerden rev<st
_at< ber-bozorg<n giriften *at<st

Her sohbet meclisinde konuşmak uygun değildir. Büyüklere karşı üstünlük taslamak ise (güç yarışına girmek) hata üstüne hatadır.

;ükufte Şod gül-i Ferh<d be-b>st<n-ı üm!d
Nişest b<z meserret be-<şiy<n-ı üm!d

Ümit bostanında Ferhat gülü açtı. Yine mutlulukla ümit sarayına konuk oldu.

Na|ar kerden be-derv!ş<n mün<f!-yi bozorg! n!st
Süleym<n be-çün!n qaşmet na|ar h< d<ş b<-m>reş

Miskin dervişlere nazar etmek büyüklüğün şanına halel getirmez.. Hz.Süleyman dahi o ulvi nazarlarıyla karıncaya bakmaktan imtina etmedi..

SONUÇ

Bu çalışmada maksat, Lâmi'i'nin münşeatinde bulunan Farsça şiirlerden seçimler yapmaktır. Çok çeşitli konularda dile getirilmiş, İslâm kültür ve edebiyatının özünü ve güzelliklerini ifade eden şiirlerden bir demet neşretmek suretiyle, seçilen şiirlerin veciz, akıcı ve ahenkli lafızlarıyla birlikte hikmetli manalarını da hissettirerek Türkçe'mize kazandırmaktır.

İyi bir tahsil görmüş olan Lâmi zamanında itibar olunan bütün ilim ve fenlere hakkıyla vakıf olmuş, mensur eserlerinin yanında manzum eserler de kaleme almıştır. Dinî ve tasavvufî meselelere salahiyetle girmiştir. Tarıkata intisabından sonra meydana getirdiği eserlerinde daha samimi bir ifade tarzı mevcuttur. Şiirlerinde tasavvufî istihlaldan azami derecede faydalanmıştır. Tasavvuf onun için bir vasıta değil gayedir. İlham kaynağı tasavvuf düşüncesidir.

Şiirlerin muhtevası, yukarıda bahsedildiği gibi çok değişik konulardan meydana gelmektedir. Ancak objektif bir incelemeye tabi tutulduğunda, klâsik İslâm edebiyatının ana unsurları çerçevesinde yazılmış oldukları görülmektedir.

Lâmi'nin münşe'atında yazılmış olan, Arapça ve Farsça şiirler oldukça fazladır. Ancak Farsça şiirler Arapça şiirlere oranla daha fazladır. Bunun yanı sıra nesir türünde yazılmış Arapça ibareler de az değildir. Münşe'atında kaydettiği şiirleri genellikle nesir olarak kaleme aldığı mektupların bitiminde, mektubu ve mektupta söz konusu edilen konuları

te'yt maksadıyla yazmış olduğu görülmektedir. Mektuplarında dile getirmiş olduğu dilek, istek ve öğütleri daha veciz ifade edebilmek ve etkili kılmak için, bir çok Arapça ve Farsça şiiri bir vasıta olarak kullandığı eserden anlaşılmaktadır. Ancak bu şiirlerin kendine mi ait olduğu, yoksa ünlü Arap ve Fars şâirlerinden alınarak eserine mi kaydedildiği bizce meçhuldür. Şu kadar var ki Lâmi'i, Arapça ve Farsça'ya o dillerde eser verecek kadar vâkıf bir şâirdir. Fakat araştırmacıların ifadesine göre Lâmi'i, devrin büyük şâirlerinden seçtiği şiirlere münşeatında yer vermiştir. Bu çalışmada amaç, kültür bahçemizde yetişmiş ve bir çok sahada ürün vermiş ve değerli bir müellif olan Lâmi'i'nin eserlerinden bir buket derleyerek edebiyat dünyamıza neşretmek ve bu sahadaki nihayetsiz kültür değerlerimizin küçük bir numunesini ortaya koymaktır.